

1 / 2005

**ODBORNÝ ČASOPIS PRO FILATELII,
NUMISMATIKU A NOTAFILII**

ROČNÍK X.

VYCHÁZÍ 15.2. 2005

VYBRANÉ ČLÁNKY PUBLIKUJEME I NA WWW.FILATELIE-KLIM.COM

Z OBSAHU

- ♦ Aršík Praha 1955 - návrh typologie (2) 2
- ♦ Rozhovor s Adolfem Absolonem 3
- ♦ Československé předběžné a souběžné frankované poštovní formuláře (1) 8
- ♦ Zapomenuté návrhy čs. známek Fr. Kysely . . 13
- ♦ Osud kresby Petra Ginze „Měsíční krajina“ . . 18
- ♦ Jednoznámkové frankatury II. letecké emise . 22
- ♦ Úřední a taxační razítka pražské malé pošty . 24
- ♦ Ročníková alba ČSSR a ČSFR z let 1989-92 . 26
- ♦ *Anketa: Česká známková tvorba r. 2004* 1

AUS DEM INHALT

- ◆ Interview mit Adolf Absolon 2
- ◆ Tschechoslowakische vor- und mitlaufende
frankierte Postformulare (1) 8
- ◆ Vergessene Entwürfe der tschechoslowa-
kischen Briefmarken von František Kysela .. 13
- ◆ Einzelfrankaturen der II. Luftpostausgabe .. 22
- ◆ Amts- und Taxstempel der Prager Kleinpost .. 23
- ◆ *Umfrage: Tschechische
Briefmarken von 2004*

FROM THE CONTENTS

- ◆ Interview with Adolf Absolon 2
- ◆ Czechoslovak Preliminary and Parallel
Franked Postal Forms (1) 8
- ◆ Forgotten Designs of Czechoslovak
Stamps by František Kysela 13
- ◆ Single Frankings of the 2nd Issue of Air Mail . . 22
- ◆ Official and Taxation Postmarks
of the Prague Little Post 23
- ◆ *Public Inquiry: Czech Stamps of 2004* 1

REDAKCE: Šéfredaktor: Vladimír Schödelbauer
Sekretářka: Irena Ryantová

✉: V. Schödelbauer, Fr. Šrámka 26, 150 00 Praha 5
☎: 251 560 484 e-mail: merkur@schodelbauer.com

ADMINISTRACE A ZÁSILKOVÉ SLUŽBY: Fr. Dvořáček
✉: Filatelie-KLIM, Merkur, P.O.B. 431, 660 31 Brno 2
☎: 542 211 931 e-mail: risa@filatelie-klim.com

REDAKČNÍ KOLEKTIV: Fr. Dvořáček, Zdeněk Filípek, Zdeněk Fritz, Jan Klim, Jan Štolfa a Vl. Ustohal

ODBORNÍ PORADCI: Josef Chvalovský, Jan Karásek,
Pavel Pittermann, Jiří Stupka, Svätopluk Šablatura

EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI: W.A. Dawson, VB;
Hans van Dooremalen, Nizozemí; Petr Gebauer, ČR;
Henry Hahn, USA; Otto Hornung, V. Británie; Walter
Rauch, SRN a Jaroslav Verner, USA

VYDÁVÁ: Merkur-Revue s.r.o., Veselá 37, 602 00 Brno 2
Odpovědný vydavatel: Jan Klim ☎: 542 211 931

TISK: EUROPRINTY spol. s r.o., Břeclav

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou,
s.p., OZ JM Ředitelství v Brně č.j. P/2-4838/95 ze dne
8.12.1995 MK ČR E7381 ISSN 1211-3077

Objav z Podkarpatska po 85 rokoch

Rok 1919 bol rozhodujúci pri sformovaní hraníc Československa, čo sa týkalo najmä južných a juhovýchodných oblastí. V januári 1919 obsadila armáda ČSR Užhorod a Mukačevo. Po vyhlásení Maďarskej republiky rád po 15. apríli 1919 rumunská armáda zaútočila na maďarské sily a čoskoro po kapitulácii Armádneho zboru Székely 29. a 30. apríla sa stretla s čs. armádou na línii Čop - Mukačevo. Od tejto doby začala rumunská okupácia južnej, strategickej časti podkarpatskej oblasti.

Významná bola predovšetkým železničná trať Beregszász – Királyháza – Huszt – Máramorossziget – Körösmező, vďaka ktorej Rumuni zásobovali svoje vojská na východe Maďarska a súčasne vyvážali nerastné bohatstvo z tamajších baní, ale aj iné hodnoty [7]. Okupácia trvala v okolí Berehova až do podpísania mieru [2 a 3] v Saint Germain (10.9. 1919). Ostatné časti, cez ktoré viedla železnica Satu Mare – Királyháza – Körösmező, Rumuni vrátili postupne od júna 1919 až do júna 1921 [3]. „Z hľadiska poštovej histórie sú dokumenty a doklady z týchto pohyutých časov skutočne ojedinelé.“ píše pán M. Blaha [1]. Toto sa potvrdí pri zriedkavých objavoch poštovej prepravy týchto zásielok z tejto zaujímavej oblasti.

Vyobrazený dokument je prvá známa celistvosť so známkami Maďarskej republiky, ktorého výskyt bol síce predpokladaný [5], ale dosiaľ podľa vedeckomú autora nepredložený. Celina 10 fillérov upravenej formy, už bez označenia kráľovskej pošty, bola vydaná v decembri 1918 [3] a bola dofrankovaná známkou 10 fillér Ma-

gyar Posta, „Ženci“ (znehodnotená ručným prepisom TARACZKÖZ) a dvojúspáskou 2x 5 fillérov „Ženci“. Používané známky postupne vydávala Maďarská poštová správa od februára 1919 [4]. Na celistvosti sa nachádza na celinovej známke ceruzkou napísané písm. „C“, čo znamená miestnu cenzúru [6]. Okrem tejto cenzúry sa na dokumente objavuje aj čiastočne čitateľná cenzúrna pečiatka „Cenzura/Satu Mare/Romana“ a fialová dvojriadková pečat „Cenzurat Cluj“ [6].

Podľa doposiaľ známych celistvostí poštová trať z okupovaného územia viedla cez Cluj – Kolozsvár do zahraničia [7]. Na spodnej dvojpäске 5 fillérov „Ženci“ sa nachádza talianska pečať ABAZIA DI SULMONA (AQUILA) 19/10/19, ktorá je podľa zistenia znalca, pána Flascha pečiátkou lodnej linky z Fiume do Talianska (od r. 1919 veliteľ talianskej posádky vo Fiume povolil použiť lodnú poštu aj na prepravu korešpondencie vojenských zajatcov [6]).

Na Rumunmi okupovanom území tamojšia poštová správa fungovala podľa doterajších maďarských predpisov a používala maďarské poštové známky, tarify a pečiatky. Iba výnimočne použila aj rumunské známky (Pošta Técső) [1 a 3]. Okolnosti používania rumunských známok nie sú dokumentované [3]. Celistvosti so známkami uhorskými a maďarskými môžu sa nachádzať jedine z územia okupovaného Rumunskou armádou [3 a 7]. Poštová prevádzka od konca apríla do začiatku júla toho roku nefungovala [3]. O pečiatke Taraczköz sa v odbornej literatúre nachádza len rok jej používania, (1919) bez ďalších podrobností [3]. Podľa očitých svedkov tohto obdobia Rumuni nezašobovali tamojšie pošty ani farbivom. Aj to mohlo byť jedným z dôvodov, prečo na tejto celistvosti nepoužili na znehodnotení známok poštovú pečaťku.

Poštová tarifa do zahraničia bola od 1.10. 1916 pre korešpondenčné lístky 10 f, ale dopis pre zľadený poštový styk s cudzinou bol 20 f [4 a 6]. Pri tejto celistvosti pravdepodobne počítali taktiež pôvodne s tarifou pre dopis (20 f). Známký 2x 5 f boli vylepené podľa znalca pravdepodobne v dôsledku pôsobenia Maďarského červeného kríža, aby zásielka bola určite dopravená až do Talianska, čo vlastne znamenalo doposielanie cez dva štáty [6].

Že sa jedná o jedinečný dokument československej poštovej histórie, svedčí aj adresa odosielateľa (Czehó – Slovákó – Terešiva) a dátum (podané 24.IX.1919, necelý týždeň po definitívnom rozhodnutí patričnosti tohto územia k Československu). Pravosť celistvosti potvrdzuje osvedčenie významného maďarského bádateľa a znalca Dezső Flascha.

Tento unikátny dokument poštovej histórie bude v ponuke aukcie Filatelie Klim 14.5. 2005, usporiadané pri príležitosti výstavy Brno 2005. *CsiP*

[1] BLAHA, Miroslav. <i>Zakarpatsko</i> . Filatelistické príručky 20. Praha : SČF 1989.	[4] SURÁNYI – VISNYOVSKZI. <i>A magyar bélyegek kézikönyve</i> . Budapest : 1986.
[2] <i>Helyi (Megszállási) kiadások</i> . Budapest : Mábéosz 1990.	[5] <i>Československo 1918–39</i> . Špecializovaný katalóg. Brno : Merkur-Revue 2002.
[3] SIMÁDY, Béla. <i>Kárpátalja postatörténete</i> . Budapest : Mábéosz 1990.	[6] FLASH, Dezső. <i>Osvedčenie k calistvosti</i> . 2004.
	[7] <i>Postatörténeti szemle</i> . Mábéosz Budapest, 2005, č. 1.

Jednoznámkové frankatury II. letecké emise

Rozvoj letecké dopravy v mladém Československu provázal i rozvoj letecké pošty. Snížení leteckých příplatků k 1. dubnu 1921 umožnilo využití letecké pošty rovněž širší veřejností. Dne 15. června 1922 vydala proto čs. pošta nové letecké známky v hodnotě 50, 100 a 250 haléřů, které platily až do 28.2. 1932. Zhotoveny byly přetiskem výplatních známek „Hospodářství a věda“. V porovnání se známkami 1. letecké emise šlo o známky hojně používané, neboť vzhledem k rychlému rozvoji letecké přepravy se výrazně zvýšil objem přepravených zásilek a rovněž jejich charakter (od původních převážně filatelistických či suvenýrových zásilek se totiž stále více přecházelo k běžnému poštovnímu provozu). Protože se ale letecká pošta od počátku těšila velkému zájmu sběratelů, kteří se snažili dokumentovat zejména jednotlivé letecké trasy a významné lety na těchto trasách, dochovalo se do dnešního dne mnoho bohatě frankovaných dopisů, zejména z tzv. 1. letů.

Nás ale tentokrát zajímají zdánlivé frankovací „popelky“ této emise, a to její jednoznámkové frankatury. Jednotlivě mohly totiž být tyto známky použity buď u leteckých celistvostí ve své původní funkci leteckých známek (tj. k úhradě příslušného poštovního a zároveň i leteckého příplatku), nebo výrazně vzácněji i na standardní (tj. letecky nepřepravené) korespondenci ve funkci běžných známek výplatních.

Při studiu literatury [1] jsme zjistili, že sice existuje více leteckých poštovních sazeb, které lze v kombinaci se základní poštovní sazbou uhradit jednou známkou 100 h nebo 250 h, často však jde o varianty značně exotické a je otázka, zda vůbec takové celistvosti vznikly, a pokud ano, zda se také dochovaly.

Proto jsme se nakonec rozhodli upustit od vytvoření „chytré tabulky“ mapující všechny teoretické možnosti a spokojili jsme se s prezentací nám známých jednoznámkových frankatur, které se na našem trhu občas objevují a které by mohly nepovšimnuté ležet i v některých sbírkách.

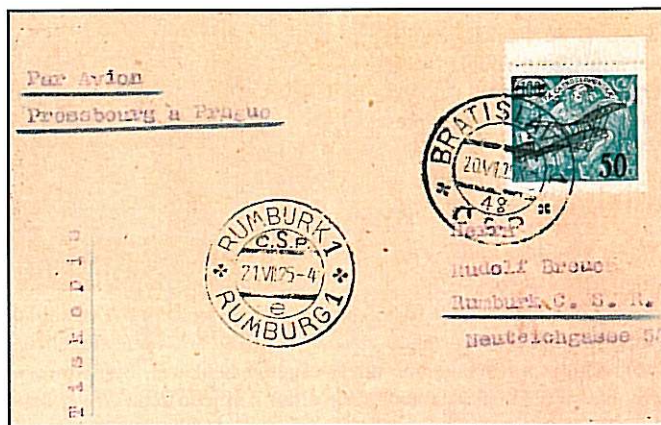
Známková 50 haléřů

V tuzemsku bylo možné samotnou známkou 50 h vyfrankovat letecké zásilky prakticky jen ve dvou případech, a to na tiskovinách nebo na úředních zásilkách.

Doložený je zatím jen výskyt letecky přepravených tiskovin s frankaturou 50 h. Jen v jednom případě by ji přitom bylo možno považovat za zcela správnou co do výše výplatního. Jde o letecky zaslaný částečný tiskopis v období od 1.8. 1926 do 4.6. 1930 (sazba 30 h částečný tiskopis + 20 h letecký příplatek). Takový se nám ale zatím nepodařilo získat. Ostatní varianty už nejsou zcela „přesné“. Pokud můžeme posoudit, jde vesměs o přefrankované zásilky. Za tiskopis do 50 g totiž do 30.7. 1926 činila sazba 10 h, od tohoto data pak 20 h, což s přírůžkou za leteckou přepravu (+ 20 h) dává součet 30 h, resp. 40 h. Frankatura známkou 50 h byla tedy zbytečně vysoká. Odesílatel ale mohl celkem logicky předpokládat, že letecké zásilky je třeba vyplácet leteckými známkami (i když to nebyla povinnost), a tak použil pro úhradu poplatků nejvyšší možnou hodnotu letecké známky, tj. 50 h.

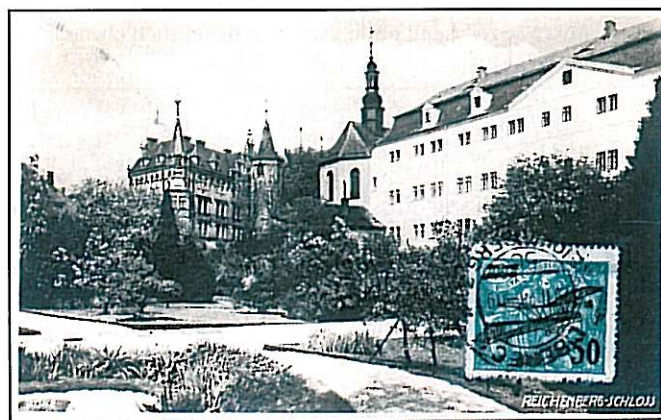
Obr. 1. Obálka tiskopisu (patrně částečného) odeslaná letecky z Prahy (© PRAHA LISTOVNÍ VÝPRAVNA 27.7. 1926) do Olomouce (© 28.7. 1926). Sazba odpovídá částečnému tiskopisu do 50 g (porto 20 h) zaslanému letecky (příplatek 20 h) = 40 h. Mírně přefrankováno.

Obr. 2. Tiskopis odeslaný letecky z Bratislavy 20.7. 1925 do Rumburku (příchozí razítko 21.7. 1925). Zásilka byla patrně přefrankována (sazba 10 h tiskovina + 20 h let. příplatek = 30 h).

Na tomto místě musíme přiznat, že se nám dosud nepodařilo získat dostatek informací o zasílání tiskopisů leteckou cestou v období platnosti 2. letecké emise. Nelze proto vyloučit, že je na základě svých poznatků a sběratelského materiálu zpřesní či doplní např. naši čtenáři.

Druhý případ možného výskytu je spíše teoretický a vychází z dobových poštovních sazeb a pravidel. Podle nich může existovat psaní do 20 g (např. úřední), které bylo osvobozeno od poštovního. Pokud by je odesílatel poslal zároveň letecky, musel by uhradit letecký příplatek, na který se osvobození nevztahovalo a který činil od r. 1928 do 4.6. 1930 rovných 50 h. Taková zásilka nám ale zatím není známa.

Tiskopis (pohled) odeslaný pozemní cestou z Liberce 29.2. 1928 (!) (tj. v přestupný rok) do Německa a vyplacený samotnou leteckou známkou 50 h.

Pohlednice odeslaná 16.4. 1929 jako tiskopis pozemní cestou z Chomutova do Belgie a vyplacená samotnou leteckou známkou 50 h.

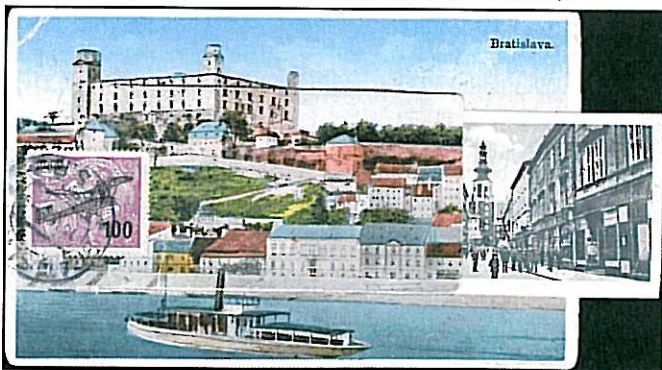
S jednoznámkovou frankaturou letecké známky 50 h se ale můžeme setkat i na standardní korespondenci, kde však byla tato známka použita ve funkci běžné známky výplatní. Relativně nejčastěji lze nalézt tiskoviny zaslané do ciziny pozemní cestou (poštovně za tiskovinu do ciziny činilo v celém V. TO 50 h). V tuzemsku se pak vzácně objevuje také známka 50 h použitá na dopisnici či pohlednici.

Pohlednice zaslaná 12.7. 1929 pozemní cestou z Malé Morávkovy ve Slezsku do Mor. Ostravy – Příboru a vyplacená jednou leteckou známkou 50 h.

Známka 100 haléřů

Ani nalezení celistvosti s jednoznámkovou frankaturou hodnoty 100 h není vůbec snadné. Jde např. o leteckou dopisnici zaslanou v tuzemsku od r. 1928 do 4.6. 1930, o leteckou zaslanou úřední psaní či dopisnice po 5.6. 1930 nebo o letecké tiskoviny zaslané v některých obdobích do Francie či Rakouska. Ojedinele se lze setkat i s použitím letecké známky 100 h ve funkci běžné známky výplatní na standardní korespondenci, a to na psaní do 20 g. Předkládáme dva nám známé exempláře jednoznámkové frankatury této hodnoty.

Nefilatelistická pohlednice odeslaná 14.5. 1930 letecky z Bratislavy do Prerova a vyplacená na přední straně známku 100 h (tzn. 50 h za dopisnici + 50 h letecká přírůžka). Tento tarif sice není v tab.

Psaní odeslané 16.11. 1925 pozemní cestou z Prahy do Švihova bylo vyplacené samotnou leteckou známkou 100 h. Odesílatel hodil psaní

do poštovní schránky, což je vyznačeno jednořádkovým razítkem. Pošta takto vyplacenou zásilku tolerovala, byť podle dobových předpisů neměly být letecké známky jako běžné výplatní používány.

Známka 250 haléřů

I tato jednoznámková frankatura je velmi vzácná. V tuzemsku bylo správně jednoznámkové použití známky 250 h na letecké zásilce možné na spěšném psaní do 20 g (od r. 1928 do 4.6. 1930) nebo na spěšně zaslané dopisnici (od 5.6. 1930 do 28.2. 1932). Podle známých poštovních tarifů se mohla tato frankatura ojedinele vyskytnout i na některých leteckých tiskovinách či dopisnicích do ciziny.

Ve funkci známky výplatní na korespondenci zaslané pozemní cestou by se mohla objevit např. na doporučené dopisnici v tuzemsku či na psaní do 20 g do vzdálené ciziny.

Spěšné letecké psaní zaslané 8.5. 1930 z Bratislavy do Prešova (přichází raz. 9.5. 1930). Jednoznámková frankatura je správná: poštovně za psaní do

20 g činilo 100 h, spěšnostní příplatek též 100 h a letecký příplatek 50 h.

Závěr

V posledních deseti letech jsme všichni měli možnost spatřit velké množství leteckých celistvostí II. emise, včetně hledaných I. letů, a jistě mimořádných celistvostí se smíšenými frankaturami II. a III. letecké emise. Některé z nich dosáhly na aukcích zaslouženě velmi zajímavých cen. Ale ani jednoznámkové frankatury nejsou na celistvostech zdaleka běžné. Za několik let, kdy jejich výskyt sledujeme, můžeme potvrdit existenci cca 8–10 ks celistvostí s jednoznámkovou frankaturou 50 h, cca 5 ks celistvostí s frankaturou 100 h a stejný počet celistvostí s frankaturou 250 h, a to bez ohledu na to, zda byly zaslány letecky či pozemní cestou. Tato nízká četnost výskytu sice může být dána i tím, že sběratelé zatím takovým celistvostem nevěnovali velkou pozornost, přesto však mnohé napovídá o zajímavosti a neobvyklosti jednoznámkových frankatur u II. letecké emise. Velmi bychom proto uvítali informace o dalších nálezech jednoznámkových frankatur, zvláště těch typů, které jsou předpokládány, ale které se nám zatím nepodařilo doložit (např. úřední letecké zásilky, letecké dopisnice do ciziny atd.).

Jan Kypast, Miroslav Štefek

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] HORKA, P. Československá letecká pošta 1918–1939. Filatelie Trojan 1997.
- [2] KLIM, J. – SCHÖDELBAUER, V. Specializovaný katalog známek a celistvostí Československo 1918–1939. Brno : Merkur-Revue 2002.

47 [L1] vyznačen, ale je zřejmě správný (je uveden i v [L2] na str. 376).